

ANVISNINGAR FÖR INVENTERING

**UPPDATERANDE INVENTERING AV NATIONELLT VÄRDEFULLA
LANDSKAPSOMRÅDEN
LANDSBYGDENS KULTURLANDSKAP OCH LANDSKAPSEVÄRDHETER**

Miljöministeriet
MAPIO-arbetsgruppen
10/2010

Anvisningarna för uppdaterande och kompletterande inventeringar av nationellt värdefulla landskapsområden utarbetades år 2009 av MAPI-arbetsgruppen. I arbetsgruppen fanns representanter från miljöministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, Finlands miljöcentral, Mellersta Finlands miljöcentral, Museiverket, Nylands förbund och Forststyrelsen. Landskapsarkitekt Matleena Muhonen ansvarade för utarbetningen av anvisningarna under ledning av arbetsgruppen.

Efter att MAPI-arbetsgruppens arbete avslutats har anvisningarna omarbetats och uppdaterats. MAPIO-arbetsgruppen, dvs. styr- och evalueringsgruppen för uppdaterande och kompletterande inventeringar av nationellt värdefulla landskapsområden, som tillsattes 21.5.2010, ansvarar för arbetet. Inventeringarna är ämnade att genomföras landskapsvis och färdigställas tills år 2015. Arbetsgruppen bibehåller rätten att komplettera dessa anvisningar under arbetets gång.

Arbetsgruppen består av följande medlemmar och experter:

Johanna Forsius	Museiverket
Sonja Forss	Finlands miljöcentral (sekreterare)
Päivi Halinen	Mellersta Finlands NTM-central
Tapio Heikkilä	Miljöministeriet (ordförande)
Minna Kallio	Finlands miljöcentral
Eero Pehkonen	Jord- och skogsbruksministeriet
Minna Perähuhta	Miljöministeriet
Kristiina Rinkinen	Nylands förbund
Markus Tarasti	Miljöministeriet
Anu Vauramo	Forststyrelsen (vikarie fram till 31.8.2010: Minttu Perttula)

Instruktionerna finns tillgängliga också på finska.

Innehåll

DEL I INLEDNING

Målsättningen för inventeringarna

1. Utgångspunkten för uppdaterande inventeringar.....	6
2. Avgränsning av inventeringarna.....	7
3. Utgångspunkterna för val av områden som inventeras.....	8
4. Bedömning och värdering.....	10
5. Förverkligandet av projektet.....	12
6. Beaktandet av värdefulla landskapsområden i planläggningen.....	13
7. Definitioner.....	14
8. Materialbeskrivningar.....	15

DEL II ANVISNINGAR FÖR INVENTERING

Inventeringsförloppet i den uppdaterande inventeringen

A. Förberedelser.....	21
B. Inventering.....	24
C. Fältbesök.....	28
D. Litteratur.....	29

DEL I
INLEDNING
Målsättningen för inventeringarna

1. Utgångspunkten för uppdaterande inventeringar

Huvudmålsättningen med uppdaterande inventeringar av nationellt värdefulla landskapsområden är att granska urvalet av områden, deras värdeklassificering samt avgränsning, så att de motsvarar de förnyade genomförings- och styrsystemen för landskapsvård. I de förnyade genomförings- och styrsystemen ingår bland annat markanvändnings- och bygglagen (132/1999) och därtillhörande riksomfattande målen för områdesanvändningen, naturvårdslagen (1096/1996), miljöstödet för jordbruket samt Europeiska landskapskonventionen (173/2006). Uppdaterande inventeringen omfattar i första hand nationellt värdefulla landskapshelheter och landskapssevärdheter.

1.1. Riksomfattande mål för områdesanvändning

Landskapsområdenas värden har säkrats genom planering av markanvändningen främst i samband med landskaps- och generalplanläggningen. Detta baserar sig på de riksomfattande målen för områdesanvändningen, som ingår i markanvändnings- och bygglagen. De granskade riksomfattande målen för områdesanvändning trädde i kraft 1.3.2009, och i dem konstateras att *bevarandet av värdena hos nationellt betydelsefulla kulturmiljöer och naturarv bör säkras i markanvändningen*. Målen förutsätter att nationella inventeringar genomförda av myndigheterna beaktas som utgångspunkt för planeringen av områdesanvändningen. Till dessa hör de nationellt värdefulla landskapsområdena som fastställts med statsrådets principbeslut samt utredningen om kulturhistoriskt betydelsefulla miljöer (RKY), samt utredningen av nationellt betydelsefulla förhistoriska skyddsområdeshelheter, gjord av inrikesministeriet år 1993.

Den uppdaterande inventeringen ersätter den riksomfattande inventeringen av landskapsområden som avses i kapitel 4.4. i de riksomfattande målen för områdesanvändningen. Utöver det bidrar inventeringen med information om landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå. Informationen kan utnyttjas i landskapsplanläggningen.

1.2. Statsrådets principbeslut

5.1.1995 fattade statsrådet ett principbeslut om nationellt värdefulla landskapsområden samt om utvecklingen av landskapsvård. Beslutet baserar sig på betänkandet av arbetsgruppen för landskapsvård (arbetsgruppens betänkande 66/1992, del I Landskapsvård och del II Värdefulla landskapsområden), samt utlåtanden om den. Enligt beslutet finns det 156 nationellt värdefulla landskapsområden, varav största delen är landskapshelheter som representerar landsbygdslandskap, och en mindre del utgörs av landskapssevärdheter. I den uppdaterande inventeringen inventeras i första hand dessa områden.

1.3. Europeiska landskapskonventionen

Europeiska landskapskonventionen (173/2006) är europeiska rådets avtal, vars syfte är att främja landskapsvård och -planering, samt europeiskt samarbete i landskapsärenden. Avtalets målsättning är att öka kunskapen om landskapets värde och betydelse, samt om ändringar i landskapet. Avtalet omfattar både naturlandskap, landsbygds odlingslandskap och bebyggda stadslandskap. Avtalet tillämpas inom land-, inlandsvatten- och havsområden. I Finland trädde avtalet och tillhörande lagstiftning i kraft 1.4.2006. Inventeringen av landskapsområden uppfyller för sin del avtalets målsättningar och förpliktelser.

Landskapets betydelse lyfts fram också i andra internationella avtal, så som konventionen för skydd av världens natur- och kulturarv samt Ramsar-konventionen om skydd av våtmarker.

2. Avgränsning av inventeringarna

Inventeringarna fokuserar på **landsbygdens** kulturlandskap och särskilt på odlingslandskapet och tillhörande bebyggelse, gamla vägnät, kulturarv samt eventuellt landskap som skapats av andra näringar som härrör sig till primärproduktionen. Områden som bibehållit sin **traditionella karaktär**, är **livskraftiga**, samt har en **mångsidig natur** och ett **rikt kulturarv** är centrala. Landskapsområdena skall gestaltas tydligt visuellt, och vara enhetliga helheter. Urvalet av landskapsområden skall dessutom uppfylla kraven på **representativitet inom landskapsprovinserna**, som fastställts av arbetsgruppen för landskapsområden (betänkande 66/1992).

Den uppdaterande inventeringen omfattar inte separat ursprunglig natur, som har utretts i samband med olika naturskyddsprogram. Likaså lämnas skogsbruksområden, städer och väglandskap utanför granskningen. Dessa, liksom bebyggda kulturlandskap, har utretts i den uppdaterande inventeringen av den bebyggda kulturmiljön (RKY2009). Vårdbiotoper inventeras inte i detta sammanhang. Kulturhistoriskt anmärkningsvärda landskapssevärdheter kommer ändå i fråga som naturområden som inkluderas.

I inventeringarna beaktas särdragen i kulturlandskapen i sameområdet och vid kusten.

Bevarandet av natur- och kulturvärdena i Lappland förutsätter enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen att *särdragen identifieras och att områdesanvändningen samordnas med de exceptionella naturförhållandena, naturens bärkraft och kulturvärden, så att deras värden bevaras*. Odlingslandskapen i Lappland kan bedömas med motsvarande metoder som odlingslandskapen i resten av landet, men landskap som förknippas med samernas traditionella näringar och samekulturen kräver ett anpassat förfaringsätt. Inventeringen av dessa förutsätter särskild kunskap om den lokala kulturen och insikt i den samiska landskapsuppfattningen.

Bedömningen och avgränsningsprinciperna av skärgårdslandskap kan också avvika från dem på fastlandet, för att säkra att de särskilda dragen i skärgårdens kulturlandskap beaktas. Enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen skall fortbeståndet av områden som är betydelsefulla för kulturlandskapet samt tillräckligt stora obebyggda områden i Skärgårdshavet tryggas. De riksomfattande målen för områdesanvändningen betonar också vikten av att bevara natur- och kulturvärdena i kustområdet samt i Vuoksens vattenområde.

Titeln på förteckningen över värdefulla landskapsområden kommer att preciseras i samband med de uppdaterande inventeringarna. Förslaget till ny titel är: **Nationellt värdefulla landskapsområden – landsbygdens kulturlandskap och landskapssevärdheter**.

3. Utgångspunkterna för val av områden som inventeras

- Betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden 66/1992 och statsrådets principbeslut 5.1.1995, förteckningar över nationellt värdefulla landskaprområden och landskapssevärdheter, samt landskapsområden och landskapssevärdheter som är värdefulla på landskapsnivå
- Landskapens egna förteckningar över landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå (landskapsplaner, regionplaner)
- Kulturlandskapshelheter i RKY1993, som inte har inkluderats i Museiverkets uppdaterande inventering RKY2009
- Indelningen av landet i landskapsprovinser samt landskapsvisa landskapsutredningar
- GIS-analyser för att hitta nya områden
- Lokalkännedom: landskapsmuséer, NTM-centraler, kommuner, föreningar, invånare

3.1. Betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden 66/1992

Arbetsgruppen för landskapsområden gjorde 1992 en utredning om nationellt värdefulla landskapsområden. Regionplansförbunden (nuvarande landskapsförbunden) hade i regel ansvaret för inventeringarna. Största delen av landskapsområdena är **landskapshelheter** som representerar landsbygdens kulturlandskap. Tyngdpunkten är på odlingslandskapet och därtill anknuten bebyggelse. En mindre andel av landskapsområdena utgörs av **landskapssevärdheter**, som varierande består av både kultur- och naturlandskap. Inventeringarna och principerna för dem har sammanställts i betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden 66/1992, delarna I och II.

Arbetsgruppen listade också 171 landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå. För dessa gjordes inga områdesbeskrivningar eller -avgränsningar.

3.2. Landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå

Uppdateringen av de nationellt värdefulla landskapsområdena förutsätter också ett ställningstagande om landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå. Noggrannare utredningar om områden som är värdefulla lokalt och på landskapsnivå har gjorts i en del landskap. Dessa områden har beaktats i bland annat landskapsplanläggning, kommunernas program för kulturmiljön samt övrig planering av markanvändning. Ifall det inte har gjorts nyare inventeringar i landskapen, är arbetsgruppens lista utgångspunkt för påbörjandet av inventeringar och val av områden som skall inventeras.

Styr- och evalueringsgruppen för uppdaterande och kompletterande inventeringarna fastslår de nationellt värdefulla landskapsområdena med det insamlade materialet från hela landet som referens.

3.3. Bebyggd kulturmiljö (RKY2009)

Museiverket har uppdaterat sin information om nationellt betydelsefulla kulturhistoriska miljöer. Resultaten av den nya inventeringen trädde i kraft i slutet av år 2009. Inventeringen ersätter listan över värdefulla objekt från år 1993. Syftet med inventeringen var att avlägsna överlapp med nationellt värdefulla landskapsområden, samt att striktare avgränsa objekten så att de omfattar bara den bebyggda miljön.

I den nya inventeringen, RKY2009, har stora helheter lämnats bort, eftersom deras värden mera förknippas med kulturlandskapet än den bebyggda miljön. Dessa områden utgör en av utgångspunkterna för valet av områden som inventeras i den uppdaterande inventeringen av landskapsområden.

3.4. Landskapsprovinser och landskapsvisa landskapsutredningar

För att underlätta granskningen av landskapsområdenas representativitet delade arbetsgruppen för landskapsområden (betänkande 66/1992) in hela landet i **landskapsprovinser**. Representativitet i förhållande till denna indelning är fortfarande en av målsättningarna för urvalet av landskapsområden.

Landskapsvisa landskapsutredningar har gjorts i flera landskap. Utredningarna preciserar indelningen i landskapsprovinser, och sammanfattar de natur- och kulturdrag som har påverkat landskapets kulturmiljö och landskap. Dessa utredningar har gett upphov till definitioner av landskapstyper, samt indelning av landskapsprovinserna i mindre zoner och delområden. Utredningarna tar inte ställning till skilt avgränsade värdefulla landskapsområden, utan ger en heltäckande bild av kulturlandskapets drag, samt faktorer som påverkar dem på landskapsnivå.

Dessa utredningar är en utmärkt hjälp vid valet av områden som skall inventeras och vid definitionen av värdegrunden. Ett ArcGis-projekt samt en GIS-databas med uppdaterad information om nationellt värdefulla landskapsområden har sammanställts för bruk i landskapsvisa landskapsutredningar.

Det lönar sig att börja den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden genom att sammanställa en landskapsvis landskapsutredning, som preciserar indelningen i landskapsprovinser.

Landskapsvisa landskapsutredningar har gjorts åtminstone i följande landskap:

Södra Karelen (2006 / 2008)
Päijänne-Tavastland (2007)
Fjäll-Lappland (2007)
Nyland (2007)
Mellersta Finland (2005)
Norra Karelen (2004)
Egentliga Tavastland (2003)
Egentliga Finland (1990)

3.5. GIS-analyser

I olika GIS-data finns information om bland annat landtäckning och öppenhet (Corine, SLICES), byggnaders användningssyfte och ålder (RHR), planläggning, naturskyddsområden, fornlämningar samt andra inventeringar som berör kulturmiljön och naturen. GIS-data är ett bra utgångsdata för landskapsvisa landskapsutredningar samt kartering av nya områden som skall inventeras.

3.6. Andra utgångspunkter för valet av områden som skall inventeras

Förutom ovannämnda bör inventeringarna, på basis av bakgrundsmaterial, kartanalyser och fältbesök, också innefatta följande:

- Områden med rikliga fornlämningsfynd
- Områden, som uppvisar kulturhistorisk kontinuitet (analys av gamla kartor, där den viktigaste informationen är vägarnas, bebyggelsens, åkrarnas och ängarnas läge)
- Områden med synlig långvarig kulturpåverkan, och där åkrarna har brukats länge
- Områden där gamla byggnadsbeståndet finns kvar
- Områden där nybyggen är belägna naturligt i landskapsstrukturen och bra anpassade till landskapet
- Vårdbiotoper och kulturlandskap (inventerade områden/regionala miljöcentralerna 1996-2003)
- Jordbruksområden med höga naturvärden, sk. HNV-områden (High Nature Value farmland)
- Områden med allmänna planer för biologisk mångfald (LUMO)
- Kända utsiktsplatser och vyer (landskapssevärdheter)
- Områden som på ett betydande sätt anknyter till landets eller landskapets historia
- Områden som särskilt bra representerar sin landskapsprovins
- Särskilt vackra och enhetliga helheter av kulturella drag och natur
- Områden med enhetlig, vacker landskapsbild
- Områden som kommer fram genom lokalkännedom: landskapsmuséerna, NTM-centralerna, kommunerna, föreningar, invånarna, landskapsförbunden.

Om flera av ovannämnda kriterier uppfylls inom landskapsområdet eller i dess omedelbara närhet kan områdets värde stiga och avgränsningen påverkas. Principerna för avgränsning beskrivs mera ingående i punkt 6 i anvisningarna för själva inventeringen.

4. Bedömning av värdet

För att identifiera egenarten och särdragen i landskapet bör områdena granskas ur flera olika perspektiv. Till dessa hör bland annat landskapsstrukturen och naturens särdrag, kulturhistorisk kontinuitet samt landskapets visuella drag, landskapsbilden.

Värderingen av landskapsområdena baserar sig på representativiteten, sällsyntheten, unikheten samt historiska skiktningen och gestalningen av landskapets egenart och särdrag. Dessa kriterier beskrivs närmare i tabellen på sidan 11.

Eftersom de betydelsefulla dragen i landskapet ofta är ett resultat av långvarig mänsklig verksamhet, kan upphörandet av ifrågavarande verksamhet utgöra ett hot för dessa drag. Därför har områdets livskraft och nuvarande funktionalitet tagits med som ett kriterium i värderingen av områdena. Områdets livskraft och fortsättning av verksamheten är oftast ett villkor för bevarandet av vissa drag i landskapet.

Värdeklassificeringen (nationellt värdefull eller värdefull på landskapsnivå) avgörs i samband med den uppdaterande inventeringen. Landskapsområden som bedöms vara nationellt värdefulla skall representera typiska landskapstyper inom sin landskapsprovins, och ha klart nationell betydelse. Landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå skall representera särdragen inom sin landskapsprovins; de kan t.ex. vara sällsynta eller väl bevarade områden, där landskapsprovinsens speciella särdrag är tydliga.

I bedömningen används följande kriterier:

- Naturen, naturvärden, biologisk mångfald
- Naturens representativitet, sällsynthet, mångsidighet och ursprunglighet
- Landskapets och markanvändningens historiska utveckling och utvecklingens kontinuitet
- Kulturella dragens representativitet, sällsynthet, ursprunglighet samt hur bra dragen är bevarade
- Symbol- och identitetsvärden (händelseplatser, historiska händelser, särdrag som är betydelsefulla för områdets invånare)
- Områdets livskraft och nuvarande funktionalitet
- Landskapsbildens enhetlighet och effektfullhet
- Landskapsprovinsens särdrag (landskapsområdet som exempel för regionala särdrag)
- Störningar i landskapet samt skador och hotfaktorer som påverkar naturvärdena

Som resultat av inventeringen justeras värdeklassificeringen för landskapsområdena som listas i statsrådets principbeslut från 1995. De nationellt värdefulla landskapsområdena i listan kan antingen behålla sin status eller sänkas till värdefulla på landskapsnivå. I extrema fall kan de t.o.m. avlägsnas från listan. Ändringar i avgränsningen av områden är också möjliga.

Landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå kan med goda motiveringar höjas till nationellt värdefulla, om de anses uppfylla kriterierna.

4.1. Faktorer som påverkar höjningen av landskapsområdets värdeklassificering

Landskapsområdets värdeklass kan höjas från värdefull på landskapsnivå till nationellt värdefull om alla eller nästan alla kriterier för nationellt värdefulla landskapsområden uppfylls på området. Värdet kan höjas av bl.a. andra nationella inventeringar (byggnader/fornlämningar/vårdbiotoper/naturskydd), värdefulla naturelement (inklusive sällsynta naturtyper och hotade och sällsynta arter) samt faktorer som tas upp under rubriken *Andra utgångspunkter för valet av områden som skall inventeras* i kapitel 3.6.

4.2. Faktorer som påverkan sänkningen av landskapsområdets värdeklassificering

Landskapsområdets värdeklass kan sänkas av t.ex. störningar som uppkommit i landskapet eller av att tecken efter långvarig kulturhistoria har försvunnit eller håller på att försvinna, stora åkerytor har vuxit igen och tagits i annat bruk som avsevärt ändrar landskapsbilden. Till störningar i landskapet räknas också att det finns mycket byggnader som inte passar in i landskapsbilden och området inte längre representerar landsbygdens kulturlandskap. Typiskt är t.ex. att det bildats tätorter och att det byggs egnahemshus vid tätorternas kanter och den allmänna bilden blir oenhetlig.

Strörningar kan vara antingen bestående, tillfälliga eller föränderliga. Störningar som återställs med tiden är bland annat skogshyggen, och dessa bör bedömas mildare än bestående störningar. Föränderliga störningar är t.ex. grustag, där landskapsanläggning är förpliktigt efter att grustakten upphör. Vid bedömningen av dylika områden bör utöver nuläget också slutresultatet beaktas.

5. Förverkligandet av projektet

5.1. Förverkligande instanser

De uppdaterande inventeringarna utförs enligt miljöministeriets anvisningar av de regionala närings-, trafik- och miljöcentralerna (NTM-centralerna) eller landskapsförbunden på respektive områden. Målet är att få enhetligt och jämförbart inventeringsdata från hela landet. Man strävar efter att anpassa tiden för inventeringarna till lämpligt skede i landskapsplanläggningen. I det förberedande arbetet strävar man efter att engagera olika parter och deras intressegrupper samt växelverkan med dem.

En arbetsgrupp som tillsatts vid miljöministeriet ansvarar för nationell styrning och utvärdering av inventeringarna. Som koordinator och teknisk hjälp fungerar arbetsgruppens sekreterare vid Finlands miljöcentral SYKE.

Inventeringarna förbereds, styrs och utvärderas i de regionala samarbetsgrupperna för vård av kulturmiljö.

Det är mest ändamålsenligt att genomföra inventeringarna som expertsamarbete mellan en landskapsarkitekt, biolog, geograf och expert på byggnadshistoria. Utöver det behövs expertsamarbete t.ex. i fråga om arkeologiskt kulturarv. Med tanke på inventeringarnas olika delområden är experthjälp från olika sektorer mycket viktigt.

Samarbete mellan myndigheter samt lokala aktörer och invånare kan bidra med goda synpunkter till både landskapsvisa landskapsutredningar och valet av områden som skall inventeras. Det är bra att bjuda in representanter för kommunen (t.ex. planläggare, miljövårdssekreterare) till fältbesöken. Förutom ansvarspersonen för kulturmiljö och landskap, borde en GIS-stödperson från regionala NTM-centralen samt GIS-ansvarig från Finlands miljöcentral involveras i inventeringsarbetet ända från början.

NTM-centralen/landskapsförbundet ger sitt förslag till nya nationellt värdefulla landskapsområden, samt landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå till miljöministeriet. Miljöministeriet beslutar endast om nationellt värdefulla områden. Områden som är värdefulla på landskapsnivå ges till kännedom i värderingen, men beslut om dem fattas på landskapsnivå.

5.1. Hörande och utlåtanden

Hörandet i samband med den uppdaterande inventeringen sker i två faser. I första fasen ordnar NTM-centralen/landskapsförbundet ett hörande för områdets kommuner, markägare och lokala intressegrupper. Detta sker genom att förslaget till nytt urval av landskapsområden skickas till ovannämnda för utlåtanden. I förslaget skall det framgå vilka områden som är helt nya, vilka som är gamla, där betydande ändringar föreslås, samt vilka som är gamla som föreslås förbli oförändrade. Om utlåtandena leder till betydande ändringar i förslaget, bör nya utlåtanden bes av berörda parter om de ändrade delarna av förslaget.

Andra fasen ordnas då alla regionala förslag är färdiga. Då skickar miljöministeriet materialet för hela landets landskapsområden på remiss till ministerierna för att ett nytt principbeslut skall kunna fattas av statsrådet.

Om inventeringarna framskrider i takt med landskapsplanläggningen kan hörandet ske i samband med hörandet för planläggningen.

5.3. Informationsförmedling

I samband med inventeringarna skall information förmedlas till markägare och andra lokala intressegrupper.

Information om att inventeringarna påbörjas skall spridas så öppet och brett som möjligt både nationellt och i landskapen. Det är skäl att meddela om inventeringarna i landskapen redan före de börjar.

Landskapsvisa landskapsutredningar kan förutom för inventeraren också vara till nytta för andra som arbetar med planering av markanvändningen i området. Därför rekommenderas informering om landskapsutredningarna, samt publicering av dem t.ex. på internet.

Information om inventeringarna sprids regelbundet också på nationell nivå. Det går att följa med framskridandet av inventeringarna på webbplatsen www.miljo.fi.

6. Beaktandet av värdefulla landskapsområden i planläggningen

Landskapsområden som enligt statsrådets principbeslut är nationellt värdefulla bör införas i landskapsplanerna. Utöver detta kan landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå införas i landskapsplanerna på basis av utlåtandet av arbetsgruppen för landskapsområden samt landskapens egna utredningar.

Landskapsplanerna styr kommunplanläggningen. Då utformandet av general- eller detaljplaner påbörjas på värdefulla landskapsområden, bör uppmärksamhet fästas vid att informationen och utredningarna som utgör grunden för planläggningen är tillräckliga och uppdaterade.

Landskapsvärdena bör vara utgångspunkt för planering av åtgärder på området. Åtgärdernas inverkan på landskapet bör bedömas separat. Bevarandet av en enhetlig landskapsbild förutsätter att kommunen gör utförliga analyser av områdets landskapsstruktur, och att ny bebyggelse anpassas till landskapet på ett hållbart sätt. I planeringen av området bör det värdefulla landskapsområdets helhet, särdrag och identitet beaktas. Utvärderingen underlättar bland annat beslut om läget för eventuell ny bebyggelse samt dess skala och byggnadssätt.

7. Definitioner

Kulturlandskap (Fi: Kulttuurimaisema)

Kulturlandskap är landskap som har formats i växelverkan mellan människan och naturen, och där människans inverkan är synlig. Grunden för landsbygdens kulturlandskap utgörs av odlingslandskapet, som har uppkommit som följd av långvarigt jordbruk och boskapsskötsel. Kulturlandskap är ett flerdimensionerat begrepp, som i sig inte inbegriper någon värdeladdning. Starka känslövärden är ändå ofta förknippade med kulturlandskapet.

Nationellt värdefullt kulturlandskap på landsbygden (Fi: Valtakunnallisesti arvokas maaseudun kulttuurimaisema)

Nationellt värdefulla landskapsområden är speciellt vackra och enhetliga helheter som formas av både kulturella och naturliga drag, och representerar landsbygdens kulturlandskap i hela Finland. Nationellt värdefulla kulturlandskap på landsbygden är de bästa exemplen på landskapsprovinsernas typiska kulturlandskap. Nationellt värdefulla landskapsområden uppvisar höga natur-, kultur- och landskapsvärden. Landskapsområdena delas i två huvudgrupper: landsbygdens kulturlandskap och landskapssevärdheter.

På nationellt värdefulla landskapsområden är långvarig kulturpåverkan fortfarande synlig. I området eller dess närhet finns eventuellt fornlämningar. Det gamla byggnadsbeståndet är bevarat och välskött. Det nyare byggnadsbeståndet är beläget i naturliga områden i landskapet och följer den traditionella och för området typiska placeringen. Åkrarna har odlats länge och odlingen fortsätter fortfarande aktivt. Området präglas av mångsidig landsbygdsmiljö: boskap på bete, trädgrupper på åkrarna, ängar, gränder, samt anläggningar som hör ihop med traditionella näringar, så som kvarnar, fiskbodrar, bryggor, nothus osv. Området representerar levande landsbygd. Landskapsbilden är enhetlig och området gestaltas tydligt som en visuell helhet.

Kulturlandskap på landsbygden som är värdefull på landskapsnivå (Fi: Maakunnallisesti arvokas maaseudun kulttuurimaisema)

Kulturlandskap på landsbygden som är värdefulla på landskapsnivå är utmärkta exempel på kulturlandskap som representerar särdragen i landskapet eller delar av landskapet. De är inte nödvändigtvis lika mångsidiga eller representativa som nationellt värdefulla områden. De representerar särskilt det egna landskapets identitet och interna mångfald. I landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå uppfylls inte nödvändigtvis lika många kriterier som i nationellt värdefulla landskapsområden.

Landskapssevärdhet (Fi: Maisemanähtävyyys)

Nationellt värdefulla landskapssevärdheter är speciellt fina och kulturhistoriskt betydelsefulla platser. I dessa områden fästs uppmärksamhet speciellt vid landskapbilden och särdragen i naturen, och de är välkända i hela landet. Landskapssevärdheterna är ofta också attraktiva resesmål. Landskapssevärdheter kan värderas som både nationellt värdefulla och värdefulla på landskapsnivå. Landskapssevärdheter som är värdefulla på landskapsnivå är utsiktslandskap eller andra platser som är välkända lokalt eller i landskapet.

Landskapssevärdheter kan inte ingå som separata områden inom värdefulla landskapsområden.

8. Materialbeskrivningar

8.1. Kartmaterial

Utöver GIS-material kan tryckta kartor användas. I synnerhet gamla kartor ger god information om markanvändningens utveckling. En ungefärlig granskning och analys kan gott räcka för den uppdaterande inventeringens syften.

Det finns en guidebok om historiskt kartmaterial som överförs i GIS-format. Se litteraturförteckning: Mökkönen Teemu. I guideboken finns bland annat utförliga beskrivningar om kartornas geografiska omfattning.

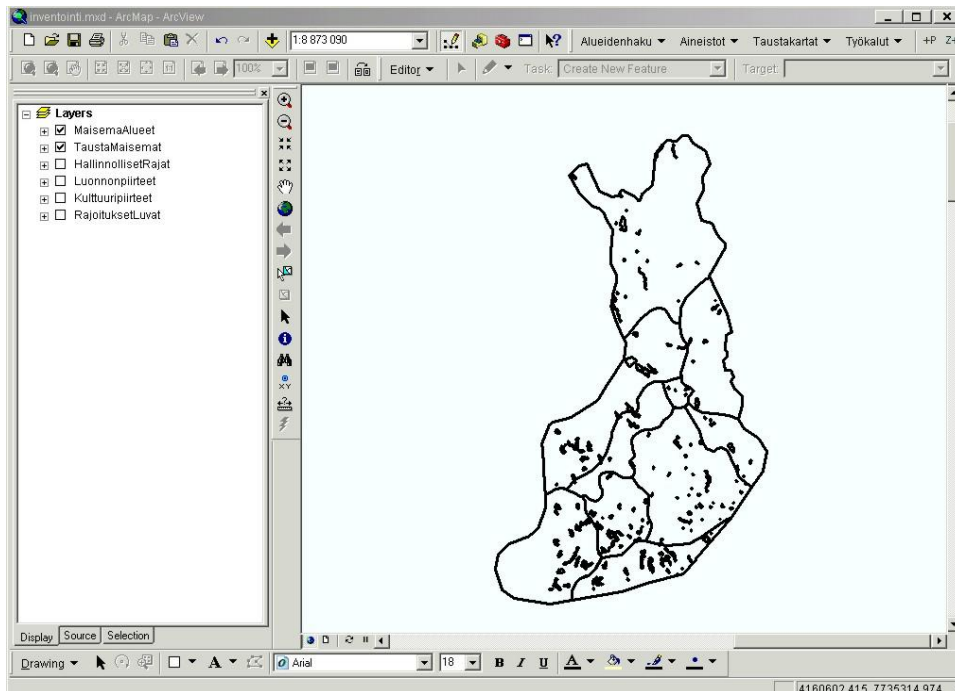
Terrängkartor

- Grundkarta 1:20 000/1:25 000, topografisk karta 1:50 000
- Jordmånskartor ja geologiska kartor

Gamla/historiska kartor

- Geometriska kartor bundna till jordeböcker från 1600-talet, finns i svenska riksarkivet, krigsarkivet, kopior av en del i finska riksarkivet
- Sockenkartor från 1700-talet, omfattar nästan hela Finland, finns i Sverige. Vintervägar, byar, hus, vägar, terräng, skogsbränder, svedjemarker.
- Kartor från storskiftet 1770/80 (1:4000). Åkrar, ängar, skogar.
- 1799 Hermelins kartor - översiktskartor. Vägar, byar, hus, allmän översikt och förbindelser.
- 1776-1787 Kungliga kartsamlingen. Omfattar Södra Finland. Kartbladens noggrannhet varierar. Naturförhållanden, vägar, vattendrag och bosättningens generella läge.
- Sockenkartor från 1800-talet 1:20 000. Omfattar nästan hela Finland, grundkartans kartbladsindelning. Finns i riksarkivet.
- Ryska topografiska kartor dvs. senatens kartsamling från 1870-1917 (1:21 000). Omfattar Södra Finland. Finns i riksarkivet.
- Sockenkartor från 1930-40 1:20 000 och 1:50 000. Finland som mest utpräglat agrart.
- Grundkartor från 1950-60-70 1:20 000 – första karteringsomgången – efterkrigstida Finland.

8.2. MAPA - materialpaketet för uppdaterande inventering av landskapsområden

Ett ArcGIS-projekt som sammanför GIS-data, samt en GIS-databas med de uppdaterade nationellt värdefulla landskapsområden har sammanställts för bruk i den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden och landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå.

ArcGIS-projektet är gjort för att stöda inventeringsanvisningarna. Datat är indelat i mappar och undermappar enligt anvisningarnas rubriker. Namnen för datat har också ändrats, men de hänvisar ändå till GIS-data som upprätthålls.

Inventeringsmaterialet sparas i elektroniskt format i NTM-centralerna och en kopia vid SYKE, där datat upprätthålls.

Instruktioner för MAPA-materialet finns som skild bilaga. MAPA-instruktionerna uppdateras enligt behov.

8.3. Information från andra databaser

Följande data och register kan vara till nytta som bakgrundsmaterial för inventeringarna samt i valet av områden som skall inventeras:

YKR – Uppföljningssystemet för samhällsstrukturen. Statistikcentralen, SYKE.

- Betydande data: befolkning, arbetsplatser, byggnader, lokaler, bostäder.
- Utveckling av befolkningens mängd och åldersstrukturen.
- Utvecklingen av tätortstrukturen

GISALU – GIS-data om områdesanvändning. NTM-centralerna.

- Betydande data: kulturmiljöer, fornlämningar, planer.
- NTM-centralerna samlar och upprätthåller materialet för sitt eget område
- Omfattning och innehåll varierar enligt region.

DEL II
ANVISNINGAR FÖR INVENTERING
Inventeringsförloppet i den uppdaterande
inventeringen

Anvisningar för inventering

Dessa anvisningar är sammanställda för uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden samt landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå. Anvisningarna fungerar i första hand som minneslista för inventeraren. Anvisningarnas syfte är att åstadkomma enhetliga och jämförbara inventeringar i hela landet. Utöver dessa anvisningar rekommenderas det att inventerarna bekantar sig med inledningsdelen i anvisningarna samt med betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden I och II.

Huvudsakliga målet är att genomföra uppdaterande inventeringar av nationellt värdefulla landskapsområden i hela landet. Urvalet av områden, deras värdeklassificering och avgränsning granskas. Utöver de nationellt värdefulla landskapsområdena inventeras också landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå.

Inventeringsarbetet indelas i fyra faser:

1. **Förberedelser** – en landskapsvis landskapsutredning görs, områden som skall inventeras väljs och information om inventeringarna ges ut
2. **Inventering** – information samlas om områdena som inventeras
3. **Fältbesök** – inventeringen kompletteras med observationer i fält
4. **Slutbedömning** – området bedöms på basis av de tidigare faserna, en värdeklassificering föreslås och motiveras, områdesbeskrivningar skrivs och gränserna ritas

MAPA – GIS-databasen för landskapsområden:

Ett ArcGis-projekt som sammanför GIS-data, samt en GIS-databas med de uppdaterade nationellt värdefulla landskapsområdena har sammanställts för bruk i den uppdaterande inventeringen. Tillsammans bildar dessa två materialpaketet MAPA, som finns tillgängligt vid Finlands miljöcentral.

Inventeringsmaterialet sparas i elektroniskt format i NTM-centralerna och en kopia levereras till SYKE.

Noggrannare beskrivningar av ArcGis-projektet finns i de separata MAPA-anvisningarna.

Inventeringsmapp:

Informationen om de inventerade områdena samlas i en elektronisk inventeringsmapp med följande innehåll:

- 1) Inventeringsblanketten: den ifyllda inventeringsblanketten i Excel- och pdf-format
- 2) Bilagda kartor: kartor i ArcGis- och pdf- eller jpg-format
- 3) Förslag till avgränsning på karta i ArcGis-format
- 4) Fotografier samt fotograferingspunkterna på en karta
- 5) Sammanfattning av alla inventerade områden (kort beskrivning och förslag till värdeklassificering)

Det slutgiltiga förslaget överlämnas till miljöministeriet i både elektronisk och utskrivna version enligt separata instruktioner från miljöministeriet.

A. Förberedelser

I den förberedande fasen görs en landskapsvis landskapsutredning, områden som skall inventeras väljs och information om inventeringarna ges ut.

Syftet med det förberedande arbetet är att utreda landskapets särpräglade och typiska drag, som utgör grunden för valet av områden som inventeras, och för områdenas bedömning och värdering. Arbetsgruppen för landskapsområden delade upp hela landet i landskapsprovinser i sitt betänkande 66/1992. I den landskapsvisa landskapsutredningen, som görs i samband med den uppdaterande inventeringen, preciseras denna indelning.

Utgångspunkterna för val av områden som skall inventeras är:

1. Landskapsvisa landskapsutredningar

Landskapsvisa landskapsutredningar består huvudsakligen av GIS-analyser, där olika natur- och kulturförhållanden kombineras för att få en uppfattning om **landskapets landskapsstruktur** samt regionala **kulturmiljözoner** och områden där **landsbygdsnärningar** idkas. På basis av analyserna kan man också hitta nya områden som skall inventeras.

GIS-paketet MAPA, som finns tillgängligt i SYKE, har gjorts för att få enhetligt grunddata om alla områden. Informationen i MAPA bör kompletteras med landskapets eget data samt med regionala GISALU-material.

De landskapsvisa landskapsutredningarna är en av värderingsgrunderna då de inventerade områdena värderas. Ett allmänt fältbesök som täcker hela landskapet rekommenderas redan i det här skedet. Goda exempel på landskapsvisa landskapsutredningar finns listade i inledningsdelen.

Landskapsvisa landskapsutredningar baserar sig ofta på följande information:

- Landskapsstruktur: topografi, berggrund, jordmån, vattendrag, vegetationszoner, täckning
- Fornlämningar och fornlämningsområden: typ, datering (stenåldern/järnåldern/bronsåldern/historisk tid), omfattning, läge
- Läget för äldsta kända fasta bosättningen
- Traditionell bosättningstyp: enskild bosättning/gruppbosättning/bosättning i radby/bosättning vid älvar/backbosättning/bergsbosättning/strandbosättning/sluttningsbosättning
- Nuvarande bosättningen i förhållande till fornlämningar: läge i landskapsstrukturen, skiktning
- Byggnadsbeståndets ålder (Byggnads- och bostadsregistret - RHR)
- Vägnätet och dess utveckling, vattenvägar, vintervägar, hamnar
- Vilka har de huvudsakliga näringarna varit, vilka är de nu och hur syns de i landskapet
- Betydelsefulla landsbygdsområdens läge, äldsta åker- och ängsområden
- Kulturbiotoper (inventeringar och planer för biologisk mångfald LUMO)
- Jordbruksområden med höga naturvärden dvs. HNV-områden (High Nature Value farmland)
- Markanvändning/täckning (Corine 2000 (CLC) och SLICES 2005-GIS-material)
- Resemål och friluftsområden, rutter, utsiktsplatser
- Annat material om särskilda kulturdrag (t.ex. finska etnografiska kartor)

Slutresultatet utgör en syntes, som beskriver landskapets landskapsstruktur och landskapets delområden.

2. Betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden 66/1992 samt statsrådets principbeslut 5.1.1995

Betänkandet av arbetsgruppen för landskapsområden 66/1992 samt statsrådets principbeslut 5.1.1995 innehåller listor och områdesbeskrivningar av nationellt värdefulla landskapsområden och landskapssevärdheter samt sådana som är värdefulla på landskapsnivå.

I det här skedet granskas områdets nationellt värdefulla landskapsområden och listan över områden som är värdefulla på landskapsnivå. Områdets allmänna drag och övergripande landskapsbild granskas också med hjälp av indelningen i landskapsprovinser. Områdena som inventeras borde representera regionala särdrag. Andra källor är landskapens egna utredningar om landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå samt landskapsplaner och eventuella kulturmiljöprogram.

Målet är att de värdefulla landskapsområdena som finns uppräknade i statsrådets principbeslut inventeras och värderas på nytt. Ifall det inte finns utredningar om landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå är det skäl att göra en utredning i samband med den uppdaterande inventeringen.

3. Andra inventeringar

Tidigare inventeringar om kulturlandskapet och den bebyggda miljön granskas också, och jämförs med eventuella nya områden som kommit fram i punkt 1. och 2. Områdena som inventeras väljs.

Kulturlandskapsområden som strukits från Museiverkets uppdaterade lista över betydelsefulla kulturhistoriska miljöer (RKY 2009) granskas i samband med den uppdaterande inventeringen av landskapsområden.

Betydelsefull information om värdefulla odlingslandskap kan också finnas bland inventeringar av HNV-områden och vårdbiotoper.

Som hjälp kan man dessutom använda kvantitativa mätare, som kan ge riktgivande information om områdets utveckling under en viss tidsperiod. Dylika mätare är bland annat:

- Befolkningsmängdens utveckling (YKR)
- Ändringar i åkerarealen (SLICES)
- Bostadshus (RHR)
- Fritidshus (RHR)
- År då byggnader har färdigställts (RHR)

Material:

MAPA, GIS-paketet för inventering av landskapsområden. Finns tillgängligt vid Finlands miljöcentral. (Inventointi.mxd)

Värdefulla landskapsområden. Betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden, 1993. Miljöministeriet, avdelningen för miljövärd. Miljöministeriets betänkande 66/1992. Helsingfors.

Landskapsvård. Betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden, 1993. Miljöministeriet, avdelningen för miljövärd. Miljöministeriets betänkande 66/1992. Helsingfors.

Statsrådets principbeslut om landskapsområden och utveckling av landskapsvård 5.1.1995

Den bebyggda kulturmiljön – Kulturhistoriska miljöer av riksintresse, 1993. Museiverket, avdelningen för byggnadshistoria. Helsingfors.

Museiverkets uppdaterade version av föregående, 2009. Listan över objekt finns på www.rky.fi

Purhonen, P. – Hamari, P. – Ranta, H. (red.), 2001. Maiseman muisti – valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museiverket.

Suomen asutus 1560-luvulla. Kartasto. Finska historiska samfundet. Handböcker VIII. 1973

Suomen asutus 1560-luvulla. Kyläluettelot. Helsingfors universitet, institutionen för historia. Publikationer nr. 4, 1973.

Utredningar gjorda av landskapsförbunden och regionala miljöcentralerna/NTM-centralerna

Landskapsplaner samt tillhörande utredningar om kulturmiljön

Landskapens regionplaner

Regionplansförbundens ursprungliga inventeringsmaterial (för betänkandet 66/1992)

Generalplaner samt tillhörande utredningar om kulturmiljön

Kommunernas och landskapens kulturmiljöprogram

Lokalhistoria (litteratur)

Landskapsmuséerna

Forststyrelsen

Museiverkets riksomfattande register över fornlämningar:
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

Atlas över Finland (finsk etnografisk karta)

Historiska kartor (sockenkartor, storskifteskartor, kungliga kartsamlingen, ryska topografikartor, gamla grundkartor)

Vårdbiotopsinventeringar (1993-2003)

Allmänna planer för biologisk mångfald (LUMO)

Jordbruksområden med höga naturvärden dvs. HNV-temakartor

Andra undersökningar, rapporter och utredningar, examensarbeten

Snedflygbilder, fotografier

Intervjuer, lokalkännedom

B. Inventering

Information samlas om områden som skall inventeras

[Korta beskrivningar enligt rubrikerna. Minneslistorna under varje rubrik följs till den del som de lämpar sig för ifrågavarande område. Informationen fylls i på inventeringsblanketten i Excel.]

1. Basinformation om området

1.1. Landskapsområdets namn

1.2. Landskapsområdets nya namn [Fylls i om en ändring av namnet föreslås]

1.3. Kommun

1.4. Area

1.5. Tidigare inventeringar [År, inventerare, värdeklass]

1.6. Inventerare i uppdaterande inventering

1.7. Datum för uppdaterande inventering

1.8. Arkiveringsplats [Elektronisk mapp/pappersversion]

2. Landskapsprovins och -region

[Landskapstypen som området representerar, och som området i den slutgiltiga värderingen jämförs med för att bedöma hur typiskt och representativt det är.]

2.1. Landskapsprovins och -region [Betänkandet 66/1992]

2.2. Landskapstyp [Landskapsvis landskapsutredning]

2.3. Beskrivning [Kort beskrivning av landskapsprovinsens och -regionens typiska drag]

3. Naturens särdrag

3.1. Jordmån och berggrund

Bergblottningar

Moränbildningar: randformationer, drumliner

Sorterat finkornigt material: sand, åsar, dyner

Andra sorterade finkorniga material: lera, mo, mjäla

Torv, gyttja

3.2. Vattendrag och strandområden

Huvudsakliga avrinningsområdet

Beskrivning av särdrag i landskapet som skapas av vattendragen, fornstränder [*t.ex. på området finns en liten sjö, flera forsar, rinner via Päijänne ut i Kymmene älv*]

3.3. Naturhistoriska särdrag

Supraakvatiska backar, stora lerområden, istida bildningar så som rullstensåsar, jättegrytor, stenstränder, stora flyttblock samt enskilda objekt så som naturliga landmärken, enskilda träd osv.

3.4. Vegetationstyper

Skogar: dominerande skogstyper i landskapet. Åtminstone huvudtyper: tall-, gran-, löv-, blandskog. [*t.ex. bakgrundsskogar: frisk granskog på nedre slutningarna, tallskog på topparna.*]

Myrar, våtmarker

Vårdbiotoper: ängar, hagmarker, betesmarker osv.

3.5. Värdefulla naturobjekt

[Skyddsprogram och naturutredningar: Natura 2000, naturskyddsområden, naturminnesmärken, hotade och skyddade naturtyper]

3.6. Djur- och växtarter

[Betydelsefulla områden för arterna, förekomster av hotade arter osv.]

3.7. Klimat

[Fylls i om området har ett särskilt mikroklimat eller tillväxtperiod]

3.8. Beskrivning: Landskapsstruktur

[Beskrivning av naturen och landskapsstrukturen till grund för värderingen. Representativitet, naturtillstånd, sällsynthet, mångsidighet. Hur typiskt och varierande är området i förhållande till landskapsprovinsen och -regionen. Också skador i naturlandskapet, så som erosion, bedöms.]

4. Kulturella särdrag

4.1. Arkeologiskt kulturarv

[Fornlämningstyper och -datering: stenåldern/järnåldern/bronsåldern/historisk tid]

4.2. Landskapets kulturhistoria

[Markanvändningshistoria, transporthistoria; vägnät, vattenvägar, vintervägar]

[Tolkning av gamla kartor angående bosättning, vägnät och åkrarnas yta och läge]

[Utredning av historisk kontinuitet, ursprunglig markanvändning och bystruktur]

4.3. Näringar som har betydelse för landskapet

[Näring som ger området en särprägel, som syns bland annat i byggnadsbeståndet eller andra konstruktioner/strukturer i landskapet. Primärproduktion och nya näringar skilt. T.ex.: *Utöver långvarigt åkerbruk har fiske haft en stor betydelse i området. Detta syns i byggnader på stränderna: bodar, bryggor, nothus. Småindustrin breder ut sig i området.*]

4.4. Bebyggda miljön

[Allmän beskrivning av den bebyggda miljön, särdrag]

4.4.1. Typisk och traditionell bebyggelse i området

[Enskild bosättning/gruppbosättning/radby/bosättning vid älv/backbosättning/bergsbosättning/strandbosättning/sluttningsbosättning. Bedömning av hur typisk/sällsynt/väl bevarad bebyggelsen är i förhållande till landskapsprovinsen, -regionen eller delområdet.]

4.4.2. Nuvarande bosättningens läge i förhållande till

landskapsstrukturen, fornlämningar och traditionell bosättning

[Läge i landskapsstrukturen, skiktning.]

4.4.3. Inventeringar av den bebyggda miljön

[Lista över inventerade objekt som är betydelsefulla nationellt eller på landskapsnivå, så som RKY2009, andra värderade objekt samt byggnader och konstruktioner som är skyddade med lag eller förordning.]

4.4.4. Andra byggnader och konstruktioner/strukturer som är betydelsefulla för landskapet

[Skolor, kyrkor, prästgårdar, föreningshus, järnvägsbyggnader, industribyggnader, kvarnar, stenbroar, stängslen, röjningsrösen, båtskjul, fyrar, farledsmärken, begravningsplatser, trädgränder, enskilda träd, trädgårdar, kolmilor, bruk, tjärdalar]

4.5. Vårdbiotoper

[Ängar, torrängar, hagmarker, skogsbeten. Ifall det finns inventerade områden antecknas områdets namn, värdeklassificering och en kort beskrivning.]

4.6. Identitets- och symbolfaktorer

[Historiska händelser och personer, händelseplatser, symbolvärden, sägenomspunna platser, minnesträd, eldplatser, gungor osv.]

4.7. Turism och friluftsbek

[Vandrings-, paddlings- och motorkälksrutter, klättringsberg, utsiktsplatser, naturstiggar]

4.8. Beskrivning: kulturella drag

[Beskrivning av de kulturella dragen som grund för värderingen. Representativitet, traditionsenlighet, sällsynthet, skiktning, mångsidighet, enhetlighet, ursprunglighet i förhållande till landskapsprovinsen och -regionen. Hur typiskt och välbevarat är området i förhållande till landskapsprovinsen och -regionen? Också skador som orsakats av mänsklig aktivitet bedöms, samt hotfaktorer, risker, förändringstryck och möjligheter.]

5. Landskapsbild

[Beskrivning av landskapsbilden på basis av inventeringen och fältbesöket. Representativitet, traditionsenlighet, sällsynthet, mångsidighet, enhetlighet, ursprunglighet i förhållande till landskapsprovinsen och -regionen. Hur typiskt och välbevarat är området i förhållande till landskapsprovinsen och -regionen. Också skador som orsakats av mänsklig aktivitet bedöms, samt hotfaktorer, risker, förändringstryck och möjligheter.]

6. Avgränsning

[Gränserna ritas upp på en karta, gärna direkt in i GIS-datat, och bifogas till inventeringsmaterialet. Motiveringar för avgränsning och ändring av gränser anges.]

Vid avgränsningen av landskapsområden skall man sträva efter att följa synliga och naturliga gränser i landskapsstrukturen, samt att gestalta enhetliga områdeshelheter. Avgränsningen baserar sig ofta på en visuellt urskiljbar enhetlig landskapsbild. Naturliga gränser utgörs t.ex. av enhetliga skogklädda randzoner, landryggar, vattendrag, åar och älvar, och i vissa fall strukturer som människan har byggt, så som vägar eller tätorters kanter. Ibland kan det också vara motiverat att inkludera en hel funktionell helhet i ett landskapsområde. Det är väsentligt att inkludera randzoner, som omringar öppna landskap, eftersom just de är viktiga i planeringen av områdets skötsel och markanvändning.

Med god motivering kan också närbelägna objekt, så som fornlämningar, värdefulla naturområden, RKY2009-objekt i den byggda miljön samt vårdbiotoper och HNV-områden inkluderas i avgränsningen.

7. Beskrivning

[En sammanfattande beskrivning av området på basis av punkterna 3.8; 4.8 och 5. Texten bifogas till GIS-materialet. Beskrivningen skrivs först efter fältbesöket.]

(1) naturens särdrag, (2) kulturella särdrag och (3) landskapsbildens särdrag struktureras tydligt. Området beskrivs möjligast mångsidigt, och jämförs med särdragen i landskapsprovinsen den representerar. Beskrivning av hur representativt, mångsidigt, sällsynt, ursprungligt och väl bevarat området är, samt särdrag i landskapsbilden. Också ändringar, hot och möjligheter bedöms. Representativiteten jämförs med landskapsprovinsen, samt dess övriga landskapsområden.

Betydande landskapssevärdheter, utsiktsplatser, fornlämningar och dylikt, som finns i närheten men utanför landskapsområdets gränser nämns också.

8. Bedömning

8.1. Värdeklassificering: [nationellt värdefull/värdefull på landskapsnivå/ingen klassificering]

8.2. Bedömningstext

[Bedömningen är en kombination av inventerarens alla observationer. I bedömningen motiveras förslaget till värdeklassificering, samt till eventuell höjning eller sänkning av värdeklassificeringen. Områdets representativitet, sällsynthet, mångsidighet, ursprunglighet och enhetlighet bedöms. Likaså hur väl området är bevarat och hur livskraftigt det är. Också ändringar, hot och möjligheter bedöms. Områdets representativitet jämförs med landskapsprovinsen. Som referens används kriterierna som är listade på sidan 11.]

9. Bilagor

9.1. Bilagda kartor

Kartor från GIS-materialet:

L1: Kultur- och naturvärden (inklusive gränserna för nationellt värdefulla landskapsområden och landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå, fornlämningar, RKY-gränser, fornlämningar, byggnader och andra objekt som är värdefulla på landskapsnivå, vårdbiotoper, NATURA-områden, andra naturskyddsområden och -program)

L2: RHR Byggnadernas byggnadsår

L3: SLICES Markanvändning, öppenhet, landtäck

I alla bilagda kartor bör den föreslagna avgränsningen till landskapsområdet, samt en eventuell tidigare avgränsning synas.

Andra temakartor kan också göras, ifall de påvisar betydliga värden i området.

För läslighetens skull rekommenderas skalan 1:20 000–1:50 000, beroende på områdets storlek.

Kartorna sparas i ArcGis- och jpg- eller pdf-format.

Om gamla kartor är tillgängliga är det bra att bifoga en analys av landskapshistorian på basis av dem, eller en kopia av en historisk karta.

9.2. Fotografier

Områdena fotograferas under fältbesöket, och fotograferingspunkterna märks ut på en karta, som inkluderas i inventeringsmappen. I fotografierna betonas områdets generella drag och eventuella särdrag. Bilderna sparas elektroniskt i NTM-centralerna.

C. Fältbesöket

Komplettering och precisering av inventeringsuppgifterna

Fältbesöken är en viktig del av inventeringarna. De möjliggör komplettering av inventeringsuppgifterna, samt underlättar gestaltningen av landskapsbilden och den slutgiltiga bedömningen. De ger värdefull information om hur området ser ut i verkligheten. Trots att uppfattningen är subjektiv och baserar sig på inventerarens egen erfarenhet och sinnesvärld, är det på basis av fältbesöket möjligt att identifiera landskapets estetiska egenskaper och funktionella drag. Under fältbesöket kan man komplettera och precisera förhandsinformationen.

Fältbesöken bör planeras noggrant i förväg. Det lönar sig att ta med en grundkarta över området, som utöver information om terrängen också visar åtminstone landskapsområdenas gränser. Temakartor över de viktigaste kulturella egenskaperna är också att rekommendera. Beroende på områdets storlek lämpar sig kartor i skalan 1:20 000–1:50 000. Diktering kan vara ett bra sätt att göra anteckningar om observationer fält, eftersom det är snabbt. Det rekommenderas att flera än en person deltar i fältbesöken. Det är bra att också bjuda med representanter för kommunen (t.ex. planläggare).

Uppmärksamhet riktas speciellt till följande:

- Landskapsbildens enhetlighet, variation och effektfullhet
- Landskapets representation av regionens särdrag
- Kärnområdet, där kulturlandskapets element är tätt samlade – landskapets knutpunkter
- Vyer på nära och långt håll, särskilda vyer och utsiktsplatser
- Skador och ändringar som syns i landskapet
- Granskning av avgränsningen

Minneslista för fältbesöket och utvärderingen:

BEBYGGDA MILJÖN

- 1 0 +1 GAMMAL BOSÄTTNING (vård, skick, allmän bild)
- 1 0 +1 NYBYGGEN (hur är ny bebyggelse för boende och jordbruk belägen, stil, färg, lämplighet)
- 1 0 +1 VÅRD AV NÄRMILJÖN (gårdar som en del av landskapet, vård, by)
- 1 0 +1 VÄGRENAR (vård)

NÄRINGAR

- 1 0 +1 ODLNING (hur har den bevarats, aktivitet)
- 1 0 +1 BOSKAPSSKÖTSEL (hur har den bevarats, aktivitet)
- 1 0 +1 BIOLOGISKA MÅNGFALDEN I JORDBRUKSOMRÅDEN (träddrupper, betesmarker)
- 1 0 +1 BASSERVICE (skolor, butiker, hur har de bevarats)
- 1 0 +1 ÖVRIGA NÄRINGAR (fiske, renskötsel, turism, produktion av bioenergi, företagande)

LANDSKAPSBILD

- 1 0 +1 ÖPPET JORDBRUKSLANDSKAP (hur har det bevarats)
- 1 0 +1 RANDZONER (vård av randskogar)
- 1 0 +1 SKOGAR (vård av sluttnings- och bergsskogar i bakgrunden)
- 1 0 +1 STRÄNDER (vård, bebyggelsens läge)
- 1 0 +1 VYER (hur har de bevarats, viktiga utsiktslinjer, bevarande av landmärken)
- 1 0 +1 FÖRBINDELSER (vägarnas skick, förbindelsernas tillgänglighet)
- 1 0 +1 AKTIVITET (byråd, utsiktsplatser, naturstigar, motionsplatser)

Anteckna observationerna i fält på inventeringsblanketten (punkt 5) med hjälp av minneslistan.

D. Litteratur

Värdefulla landskapsområden – Betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden, 1993. Miljöministeriet, miljövårdsavdelningen. Miljöministeriets betänkande 66/1992. Helsingfors.

Elo, T. & Magga, P. (red.) 2007. *Eletty, koettu maisema – näkökulmia saamelaiseen kulttuurimaisemaan*. Suomen ympäristö 34/2007. Lapplands miljöcentral. Helsingfors.

Heikkilä, T. 2007. *Visuaalinen maisemaseuranta*. Text. Musta Taide. Helsingfors.

Heliölä, J. et al. 2009. *Luonnoltaan arvokkaat maatalousalueet Suomessa – määrittely, seuranta ja hoidon taloudelliset edellytykset*. Jord- och skogsbruksministeriet 1/2009. Vammalan kirjapaino.

Hietala-Koivu, R. – Joutsalmi, S. – Tyrväinen, L. (red.) 2006. *Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden muutoksen arvioiminen. Selvitys maiseman seurantaindikaattoreista*. Suomen ympäristö 6/2006. Miljöministeriet. (Tillgänglig endast på internet).

Härö, M. & Forsius, J. 2007. *Kulttuurihistoriallinen inventointi rakennetussa ympäristössä*. Museiverket, avdelningen för byggnadshistoria.

Landscape Character Assessment – Guidance for England and Scotland, 2002. The Countryside Agency & Scottish Natural Heritage. Tillgänglig på internet: http://www.naturalengland.org.uk/Images/lcguidance_tcm6-7460.pdf [18.3.2009]

Lehtinen, L. 1997. *Maaseutumaiseman kerroksisuus ja vetovoima*. Landsbygdsvård- och -skolningscentralen vid Helsingfors universitet. Publikationer 55. St. Michel.

Lehtinen, L. 2005. *Karttojen kertomaa – Vanhojen karttojen kautta maiseman historiaan*. Miljöministeriet. Genimap. Borgå.

Maisema-alueiden päivitysinventointimenetelmän kehittäminen, 2006. Slutrapport 28.4.2006. Mellersta Finlands miljöcentral.

Landskapsvård – Betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden, 1993. Miljöministeriet, miljövårdsavdelningen. Miljöministeriets betänkande 66/1992. Helsingfors.

Mökkönen, T. 2006. *Historiallinen paikkatieto - Digitaalisen paikkatiedon tuottaminen historiallisista kartoista*. Suomen ympäristö 34/2006. Miljöministeriet.

Purhonen, P. – Hamari, P. – Ranta, H. (red.), 2001. *Maiseman muisti – valtakunnallisesti merkittävät muinaisjännökset*. Museiverket.

Rakennettu kulttuuriympäristö – Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993. Museiverket, avdelningen för byggnadshistoria, publikationer 16. Helsingfors.

Rautamäki, M. 1983. *Maisemamaakunnat, maakunnallinen viheraluejärjestelmä*. Tekniska högskolan, landskapslaboratoriet. Publikation 3/82. Åbo.

Rautamäki, M. 1989. *Maisema rakentamisen perustana*. Miljöministeriet. Helsingfors.

Landskapsvisa landskapsutredningar:

Södra Karelen 2006 / 2008 (Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuurialueselvitys Osa I, 2006 / Osa II, 2008. Södra Karelen förbund. Villmanstrand.)

Nyland (Koskinen, M. 2007. Nylands miljöcentral. Opublicerad)

Egentliga Tavastland 2003 (Luppi, P. – Somerpalo, S. 2003. Hämeen maakunnallinen maisemaselvitys. Tavastlands förbund, Tavastlands miljöcentral, Tavastlands yrkeshögskola. Tavastlands förbunds publikation II:190.)

Mellersta Finland 2005 (Muhonen, M. 2005. Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys – maisemallinen osa-aluejako. Mellersta Finlands miljöcentral. Webbpublikation.)

Norra Karelen 2004 (Ahonen, M. 2004. Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöt. Norra Karelen förbund. Publikation 83. Joensuu.)

Päijänne-Tavastland 2007 (Aarrevaara, E. - Uronen, C. - Vuorinen, T. 2006. Lahtis yrkeshögskolas publikation. Serie C Artikelsamlingar, rapporter och andra aktuella publikationer, del 22. Lahtis. Webbpublikation.)

Fjäll-Lappland 2007 (Tunturi-Lapin maakuntakaavan maisemaselvitys. Enontekis, Kittilä, Muonio och Kolari. Destia. Arktion Suunnitteluryhmä Oy. Lapplands förbund)

Egentliga Finland 1990 (Rautamäki, M. 1990. Maakunnallinen maisemaselvitys. Egentliga Finlands regionplansförbund, Miljöministeriet. Åbo)

Inventeringar av landskapsområden som är värdefulla på landskapsnivå:

Exempelvis:

Pieksämäen ja Varkauden seudun eteläosan maisema-alueet. Täydennysinventointi 2000. Södra Savolax förbunds publikation 51/2002. St. Michel.

Mikkelin seudun maisema-alueet. Täydennysinventointi 1999. Södra Savolax förbunds publikation 47/2001. St. Michel.

Savonlinnan seudun maisema-alueet. Täydennysinventointi 1998. Södra Savolax förbunds publikation 39/2000. St. Michel.